

POMS bladet

Organ för föreningen
Psykologer inom handikappområdet

Nr 4, december 2005

www.poms.nu

Styrelse för Sveriges Handikappspsykologers Förening 2005-2006

vald vid årsmötet 2005-10-05

Ordförande:	Gunilla Svensson Hosjöstrand 11 791 47 Falun Tel 023-351 37	Habiliteringen i Falun Falu lasarett, Psilandersväg 1 791 82 Falun Tel 023-49 03 73 Fax 023-49 05 13 gunilla.svensson@ltdalarna.se
Vice ordförande:	Inga Lundblad-Danielsson Sofiehemsvägen 52 B 907 38 Umeå Tel 090-77 92 08 inga.lundblad@sofiehem.ac	Kolbäckens habilitering Kandidatvägen 31-33 907 33 Umeå Tel 090-785 42 38 inga.lundblad.danielsson@vll.se
Kassör:	Peter Collsiö Kronobergsgatan 41 112 33 Stockholm Tel 08-652 48 31 petercollsioo@swipnet.se	Habiliteringscenter Täby för vuxna Kemistvägen 8, 2 tr 183 44 Täby Tel 08-446 36 20 peter.collsioo@sll.se
Sekreterare	Carina Åsling Stockmossvägen 1 146 37 Tullinge, Tel 08-778 0866	Habiliteringscenter Tullinge, Römossevägen 25 plan 3 146 31 Tullinge Tel 08-449 95 18 carina.asling@sll.se
Vice kassör, hemsidan:	Mattias Eriksson Södra Esplanaden 3 B 223 54 Lund Tel 046-211 24 70 meriksson@hem.utfors.se	Socialförvaltningen Handikappomsorg Stadshuset 241 80 Eslöv Tel 0413-625 43 mattias.eriksson@eslov.se
Ledamot:	Kristina Nilsson Ladugatan 4 531 42 Lidköping Tel 0510-660 71	Vård och omsorgsförvaltningen Handikappheten Lidköpings Kommun Tel 0510-624 50 kristina.nilsson@lidkoping.se

Innehåll i detta nummer av POMSbladet bl a:

SHPF: s styrelse från 2005-10-05	Sid. 2
Styrelsens sida	Sid. 4
Psykologidagarna	Sid. 6
Inga Sommarström	Sid. 7
Höstkonferensen i Tällberg.....	Sid. 16
Utvärdering av konferensen.....	Sid. 27
SHPF:s årsmöte	Sid. 28

Framsidan: Tällberg, platsen för höstens konferens om den svårfångade intelligensen. Foto Stefan Ilstedt (www.stefan.ilstedt.se)

Fotografer i detta nummer: Stefan Ilstedt, Stefan Lycknert och Bo Kahnberg

POMSbladet utkommer med 4 nummer årligen, samtliga publiceras på föreningens hemsidas medlemssidor **www.poms.nu**.

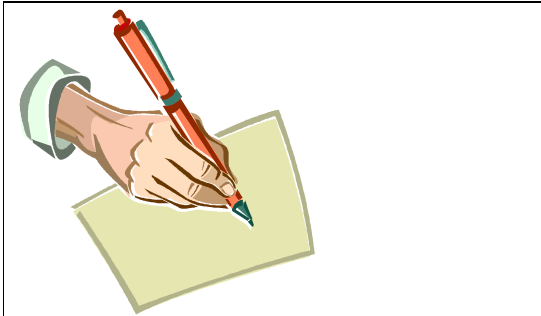
Informera oss om fungerande e-postadress (gör det via hemsidan) så får du snabb avisering om POMSbladet plus annan nyttig information.

Avisering om att POMSbladet finns att tanka ner sker även genom notis i Psykologtidningen, "Psykolog- och yrkesföreningar"

Medlemskap i föreningen erhålles enklast genom att fylla i formuläret online på hemsidan!

Nästa nummer av POMSbladet beräknas komma i mars 2006. Skicka in dina bidrag (gärna via mail till pomsbladet@poms.nu) **senast 1/3 - 2006!**

Redaktionellt

Redaktion sökes!

POMSbladet är i stort behov av en redaktion som kan sätta samman läsvärda POMSblad.

Kontakta redaktören direkt!
pomsbladet@poms.nu

Styrelsens sida

Efter tre mycket intensiva och intressanta dagar i Tällberg, funderade jag på vilka frågor vi fått svar på och vilka som återstår. "Den svårfångade intelligensen" var temat och det är väl bara att instämna i det; den är verkligen svårfångad.

Vi fick en välbehövlig historisk tillbakablick av Brita Lindahl och Birgitta Norrman, som också beskrev Kylens modell av begåvning och begåvningshandikapp. Den bygger på Piaget teori om barns intellektuella utveckling, som är användbar än idag. Samtidigt frågar jag mig om det delvis är andra barn vi möter idag, än de barn och vuxna Kylan syftade på? Jag tänker närmast på de barn, som har en ojämn begåvningsutveckling, uppvisar ojämna testprofiler och som ändå bedöms ha en lätt utvecklingsstörning eller i gränslandet. Ökar då förståelsen för barnets utveckling och tolkning av verkligheten med hjälp av Kylens modell? Vid stora diskrepanser mellan olika deltest i ett Wechsler-test, vilka/vilken faktor blir då avgörande när det gäller att komma underfund med om barnet har ett logiskt abstrakt tänkande? Frågorna kvarstår?

Ann-Charlotte Smedler gav oss en genomgång av testkunskap och vikten av att ha en gedigen kunskap om intelligensteorier. Hon avslutade med ett antal etiska dilemman vi psykologer ofta står inför, nödvändiga att vara medveten om.

IK 70, gränsen mot utvecklingsstörning är artificiell, vilket ställer till problem med gränsdragningar och svagheten i att försöka kvantifiera kvalitativa data. Hellre fria än fällavad menas med det? Det beror ju helt på syftet med bedömningen! Och så är vi här igen, med våra etiska dilemman, att diagnoser kan innebära rättigheter och möjlighet till stöd i vardagen.

Är det så att vi psykologer många gånger är fast i ett fyrkantigt tänkande byggt på gamla modeller och istället behöver öppna vårt kritiska tänkande mot modern utvecklingspsykologi, som Leif Havnesköld på ett spännande sätt bidrog med? Han menar att alla delar i barnets utveckling, såväl kognitiva funktioner som emotionell utveckling är länkade till varandra, och om jag förstod honom rätt, så blir det meningslöst att se på lösryckta delar av barnets utveckling. Vi behöver ha en helhetssyn, på barnets utveckling, en integration av kunskaper från olika perspektiv. Barnet upprepar historien och våra förfäders utveckling fram till nu, barnets utveckling sker hela tiden i samspel med andra människor.

Detta tänkande gav ett stort gensvar hos mig som kliniker, det stämmer med min erfarenhet och öppnar också nya möjligheter. Ett barn föds med en funktionsnedsättning, som gör att barnets möjligheter att tolka och förstå verkligheten är begränsad, men hur barnets utveckling kommer att gestalta sig beror också på barnets samspel med andra människor och deras historia.

Vilken är den primära funktionsnedsättningen och vad är sekundära pålagringar? Hur viktigt blir det inte då för oss psykologer att tänka i termer av det goda samspellet!

Samtidigt behöver vi förstå och beskriva barnets svårigheter för rätt bemötande, rätt pedagogik. Vi har en rättighetslag och en skolform, som ska garantera människor stöd. Samtidigt blir det en stämpling, en etikettering, där vi sätter in människor i fack, och ett grupptänkande som kan reducera individens personliga egenskaper.

På konferensen var flera överens om att begreppet utvecklingsstörning bör bytas ut mot

ett mera generellt begrepp ex intellektuella funktionshinder. Det kan på många sätt kännas lockande att slippa ta ställning utifrån en artificiell gränsdragning eller en hypotetisk normalfördelningskurva. Men jag frågar mig, speglar det också en syn på utvecklingsstörning? Utvecklingsstörning är det funktionshinder som har lägst status, så svårt att ge besked om, så svårt att ta till sig som förälder!

Att bedöma ett barns begåvning och potentiella möjligheter är en grannlaga uppgift.

Begåvningen låter sig inte enbart mätas med intelligenstag eller förklaras utifrån biologiska förutsättningar/avvikelser. Barnet måste också ses i sitt sammanhang, vår helhetssyn är viktig, vilket också leder till att vi psykologer fortsätter ställa frågor för att kunna få syn på så många delar av "sanningen" som möjligt.

På psykologidagarna besökte många kollegor vår monter, som innehöll information om föreningen (se bilder på vår hemsida och Cecilias rapport i detta POMSblad). Carina Åsling från styrelsen tillsammans med kollegor bl.a Cecilia Malmström gjorde fin reklam för yrkeskåren och vår förening..

För att hedra minnet av vår psykologkollega Inga Sommarström (se vidare minnestexten om Inga i detta nummer), har styrelsen beslutat att skänka en summa pengar till det projekt i Peru, som Inga initierade och som låg henne varmt om hjärtat!

I styrelsen har vi redan nu startat intensiva diskussioner om nästa tema för konferens. Förslag på tema är anknytning, samspel mellan barn och förälder, kopplat till funktionsnedsättning. Ni som har idéer – synpunkter på detta tema, ta gärna kontakt med Kristina Nilsson, ny styrelseledamot, verksam i Lidköping. Vår tanke är att först ha en studiedag på detta tema nästa höst- och en fortsatt fördjupning med två dagar hösten 2007.

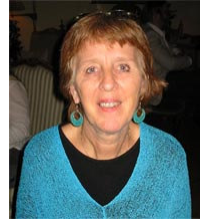
Poms-bladet kommer ut nu, tack vare Mattias vår webmaster, men platsen som Pomsredaktör är ledig och bara väntar på att tillsättas!

Ett skönt avbrott ifrån arbetet och möjlighet till vila väntar oss inom kort, ta vara på den!!

För styrelsen
Inga Lundblad Danielsson

Ny i styrelsen

Jag heter Kristina Nilsson och valdes in i styrelsen för Sveriges Handikappspsykologers förening vid årsmötet i Tällberg. Född i Uppsala utbildade jag mig där till psykolog i början på sjuttioalet. Mitt första arbetsområde var inom skolan, först i Uppsala sen i Hälsingland.

1982 flyttade jag ner till Västergötland för att arbeta med barn och vuxna personer med utvecklingsstörning. 1990 gick jag över till den nystartade Samordnade

barnhabiliteringen och var med om att bygga upp denna verksamhet i Skaraborgs län. Under nittioalet vidareutbildade jag mig till neuropsykolog och skrev min specialistuppsats om normalbegåvade barn med autism och deras inlärning.

Sedan 2001 innehar jag en nyinrättad, spännande kommunal tjänst som psykolog på Handikappheten i Lidköping. Min uppgift är att handleda personal som arbetar på gruppbofästade, dagcenter eller korttidshem för barn, att handleda personliga assistenter och att vara med att utveckla verksamheten och fortbilda personal. Arbetet är synnerligen omväxlande, ena dagen kan jag föreläsa om Downs syndrom och demensutveckling, nästa om förvärvade hjärnsador eller barns utveckling.

Jag är ensam psykolog i kommunen så jag ser verkligen framemot att få arbeta i styrelsen tillsammans med kollegor från olika delar av landet.

En utställares intryck från Psykologidagarna i Stockholm 27-28 oktober 2005

Elisabeth Bjernevall-Nygren, Carina Åsling och Kjell Nordenstam

Tidig morgon, pigga representanter för Sveriges Handikappspsykologers Förening, äntrar trapporna i Folkets hus med väskor fulla av material. Att montera upp allt tar sin tid och ad hoc-lösningar fyller sina funktioner?.

Vi ställer ut tillsammans med 11 andra, varav två bokförlag, Psykologiförlaget, Erica-stiftelsen, Odlargränds träningsboende för ungdomar med Aspergers syndrom, Psykologer mot tobak. Vi står mellan Svenska föreningen för dans/bild/musikterapi och XnX-data som säljer program för röststyrning.

Cecilia Malmström, Lena Fager och Karin Ekwinska.

Hur lockar man jäktade konferensbesökare som förutom öppnings- och avslutningsföredrag skall kryssa mellan ett 40-tal parallella symposier och på fika- och lunchpauser skall hinna med utställarna? En stor skål med fruktkola och citronvatten får folk att stanna till och titta på vackra svartvita foton av SYSKON, poster från Psykoterapimottagningen för vuxna, poster om

psykologarbete på habiliteringscenter för barn samt diskutera olika frågeställningar med oss sex: Elisabeth Bjernevall-Nygren, Karin Ekwinska, Lena Fager, Stefan Lycknert, Cecilia Malmström, Carina Åsling.

Det var c:a 450 besökare på konferensen och vi delade ut 49 av våra mappar, vi knöt också kontakter med Studentlitteratur förlag, journalist från Psykologtidningen och en dansterapeut på Stockholms kulturskola som målande beskrev en kväll med rullstolsdans.

Efter två dagar, 7-16.30, då Folkets Hus varit vår tillvaro, plockar vi ner allt som "resande i handikapp", nöjda, trötta och peppade av alla kontakter.

Cecilia Malmström

Ps. Poster om psykologarbete på habiliteringscenter för barn finns i arkivet.
www.poms.nu/medlem/arkivet

BOKTIPS!

Som ny psykolog inom särskola och träningskola skulle jag vara väldigt tacksam för litteraturtips inom området.

Hör av dig med tips till Elisabeth Dahlerus-Dahlin, e-post:

elisabeth.dahlerus@vallentuna.se

Aktuellt!

Under "Aktuellt" på hemsidan hittar du bl.a. information om kommande konferenser och utbildningar inom vårt verksamhetsområde. Tips kan du skicka till webmaster@poms.nu

Några exempel!

»Inbjudan till konferensen Vilka ser oss? den 24 januari 2006 i Uppsala - en konferens om personer med utvecklingsstörning och psykisk sjukdom. »[Program.](#) »[Anmälan.](#)

»[Samla alla! Mässa och seminarium om hjärnskador.](#) Karlstad 13-14 mars 2006.

Inga Sommarström – Älskad och saknad

Denna soliga höstmorgon, när de sista gula löven singlar mot marken, som en påminnelse om allts förgänglighet, nås vi av budet att vår kollega och vän Inga Sommarström är död. Av alla modiga och hängivna pionjärer bland omsorgspsykologerna var Inga en av de främsta. Hennes obetingade respekt för varje enskild människas unika personlighet och värde gjorde henne både lyhörd och klarsynt. Som missionärsbarn hade hon en självklar tilltro till människors inneboende godhet och blev ständigt lika förundrad över att de som inte kunde föra sin egen talan blev åsidosatta.

Denna förundran var nog grogrunden för den upprördhet och vrede som hon, på sitt stillsamma vis, gav uttryck åt när enskilda personer drabbades av fördomar och förtryck. Inga förstod, tidigare och bättre än de flesta av oss, att personer med utvecklingsstörning visst kunde ha insikt om sina begränsningar – och tillgångar – och ofta kände sig annorlunda och nedvärderade. Att få träffa andra i samma situation och få tala om sina känslor och sin livssituation var förlösande för många. Till allt detta bidrog Inga i högsta grad.

Vår kärlek, tillgivenhet, tacksamhet, glädje och sorg är stor.

Ann Bakk Medlem i S.I.V. (Sällskapet Ingas Vänner).

Till Ingas minne

Omkring 1989 träffade jag Inga i samband med ett litet informellt nätverk kring psykoterapi och utvecklingsstörning. Det ledde vidare till alla möjliga aktiviteter - konferenser, internat, utbildningar och till slut till en bok om Psykoterapi och utvecklingsstörning (där också Karin Ekwinska var medförfattare). Vi fick under bokens tillkomst möjlighet att träffas hos varandra, och att ordna seminarier med inbjudna gäster. Under denna tid hade vi mycket tankeutbyte både när vi möttes och per telefon mellan Växjö och Stockholm. Med Ingas generösa sätt att vara, kändes det också

som att jag fick komma närmare Inga som person. Dessa möten har betytt mycket för mig för mig och Inga kommer alltid att vara en viktig person för mig. Endast de stora, varma orden räcker för att beskriva det som Inga förmedlade genom sitt sätt att vara och möta andra människor: tillit och kärlek. Hon förmedlade en stark tilltro till möjligheten att förlösa andra människors potential. Inga själv var lågmäld, men styrkan i hennes person, det oförställda i hennes väsen har nått rakt in i oss andra.

Inga valde omslaget till vår bok -

en sidenmålning som föreställer en buddhistisk munk som ägnar sig åt en form av meditation som heter Att kratta havet. Sidenmålare Margareta Gelin kommenterar bilden och texten finns på ett försättsblad till boken:

"...Droppen återgår till havet och är havet.

Vågen återgår till havet samtidigt som den är en våg. Vi lever alla i den illusionen att vi är separata. Men vi är som droppen och vågen, vi är också varandra. Du är jag och jag är du. Vi är de vi är och samtidigt är vi alla andra."

Eva Rosén-Sverdén, psykolog vid Vuxenhabiliteringen i Kronobergs län

Inga och POMS International

Inga var engagerad på många håll och på många sätt för de utvecklingsstörda. Det var hennes initiativ att under handikappåret och genom POMS International skapa ett stipendium som skulle göra det möjligt för en psykolog från ett utvecklingsland att komma till Sverige och se hur vi arbetade med de utvecklingsstörda här. Det blev Graciela Hurtado från Lima, Peru, som kom och var här under tre månader 1982. Hon for runt i hela Sverige, träffade och bodde hos många kolleger. Flera av er minns henne säkert. Graciela förvaltade sitt pund väl och år 1996 var hon här igen för att visa vad hon gjort sedan sist: Hon hade startat Perus första gruppboende, Casa Hogar, för sex föräldralösa utvecklingsstörda unga vuxna. De hade fått flytta från en stor avdelning på mentalsjukhuset, där Graciela arbetade, till en villa. Graciela hade ordnat så att de för första gången i sitt liv fått börja skola. En hade fått arbete. Tillsammans med Inga mötte jag Graciela sommaren 1996 på Stockholms central. Det var ett stort och starkt ögonblick och Inga hade tårar i ögonen. Hon var mycket glad att just Graciela fått detta stipendium och de hade en särskild kontakt.

Margareta Gustafsson i Helsingborg, som arbetade med Graciela 1984-1986, har varit huvudansvarig för att samla in fortsatta stödpengar till Graciela från hennes vänner här

i Sverige. FUB har stött verksamheten med projektpengar. Margareta var år 2004 åter i Lima och såg Gracielas arbete. Hon är mycket imponerad av detta. Hon har sett hur de utvecklingsstörda fått en värdighet under tiden på Casa Hogar. Graciela har nu dessutom startat en korttidsverksamhet i det hus, där hon själv bor.

Inga har flera gånger vid bemärkelsedagar önskat pengar till Gracielas verksamhet. Hon har också uttryckt önskan om insamling dit vid sin död.

Margareta Gustafsson har öppnat ett särskilt postgirokonto för insamling till denna verksamhet. Postgironumret är **6284256-2**. Skriv Peru och till Ingas minne på talongen.
Catharina Ekermo

Inga och psykoterapi

För flera år sedan, nämligen 1994, så bjöd jag ner Inga och Karin Ekwinska till Lund för att de skulle föreläsa om psykoterapi för vuxna personer med utvecklingsstörning. I Lund hade

vi börjat ett stort projekt kring att utveckla samarbetet mellan omsorg och psykiatri. I det utvecklingsarbetet ingick kompetensutveckling kring bl a psykoterapi för vuxna personer med utvecklingsstörning. Det fanns inte mycket skrivet om psykoterapi för människor med utvecklingsstörning, men Inga, Karin och Eva Rosén Sverdén hade 1993 gett ut sin bok om "Utvecklingsstörning och psykoterapi".

Mötet med Inga - denna lilla, lilla dam med oerhörd styrka och kunskap, ett stort och varmt hjärta - satte starka spår hos oss alla tror jag. Hennes kamp för att även människor med utvecklingsstörning skulle bli sedda och förstådda utifrån ett alldeles mänskligt perspektiv har varit en av grunderna för arbetet inom handikappomsorgen i Sverige. När ni läser minnesanteckningarna från föreläsningen med Inga och Karin Ekwinska så förstår ni säkert vad jag menar.

Barbro Carlsson, psykolog Omsorg och habilitering i Lunds kommun.

MINNESANTECKNINGAR FRÅN FÖRELÄSNING AV INGA SOMMARSTRÖM OCH KARIN EKWINSKA, 21/11 1994. "PSYKOTERAPI MED VUXNA PERSONER MED UTVECKLINGSSTÖRNING"

Inga Sommarström och Karin Ekwinska, psykologer inom Stockholms läns landsting, har arbetat med psykoterapeutiska insatser med vuxna personer med utvecklingsstörning i många år. De arbetar utifrån en psykodynamisk grundsyn, de arbetar med utvecklingsstörda i psykoterapi både enskilt och i grupp.

Inga Sommarström har arbetat med människor med utvecklingsstörning sedan 1967 och var med om den oerhörda utveckling som skedde i samband med att Omsorgslagen tillkom 1968. Inga tycker att hon har haft förmånen att få arbeta nära personer med utvecklingsstörning genom enskilda samtal - med de som hade svårt att klara sitt vardagsliv p g a aggressivitet, vilshenhet, oro, depression m m.

I slutet av 1960-talet mötte man människor med utvecklingsstörning som bott isolerade på institution eller hemma. Många hade aldrig gått i skola, de hade inte haft något att göra. När de fick undervisning, träning och fick vara tillsammans med andra människor utvecklades de oerhört mycket. I och med att de levte isolerade var det inte många som visste att de existerade, det fanns lite skrivet, dokumenterat om dem. De personer som Inga träffade, 20 - 30 år gamla frågade alla "vad är det för fel på mig"? Föräldrar och personal sa att "det är skönt att de inte vet, att de inte förstår". Inga upplevde starkt i mötet med människorna med utvecklingsstörning att de inte var omedvetna, att de funderade mycket och att ledsenheten värkte i dem. Detta ledde till att Inga började arbeta med samtal, enskilt och i grupp med dem. Samtalen gjorde mycket nytta, liksom att få komma ut i samhället, att få känna sig behövd. En del hade dock kvarstående beteendestörningar trots att de fick gå i skola, arbeta etc. Det räckte inte med samtal, de behövde psykoterapi. Inga påbörjade den första psykoterapin med en person med utvecklingsstörning i slutet av 1960-talet och hon fick då handledning av en psykiater.

Karin Ekwinska arbetar för närvarande i Huddinge kommun och har tidigare arbetat med barndomspsykotiska vuxna (enligt gamla lagen) under 6 år i Uppsala landsting, hon har under många år arbetat i Stockholms läns landsting, i Östergötland m.m. Tillsammans med psykolog Eva Rosén-Sverdén, Växjö har Inga och Karin skrivit boken "Psykoterapi och utvecklingsstörning" (Liber 1993). Boken består av tre kapitel. Det första kapitlet är ett teoretiskt avsnitt utifrån objektrelationsteoretiskt perspektiv ("personlighetsteori och psykoterapi"), i det andra kapitlet beskrivs en psykoterapi med Ingvar Oscarsson, det tredje kapitlet tar upp terapeutiskt förhållningssätt i omsorgsarbetet.

De erfarenheter man haft av samarbetet med psykiatrin inom Stockholms läns landsting har ej varit bra. Ofta har personer med utvecklingsstörning fått läggas in akut, eventuellt stanna över natten för att därefter sändas hem igen. Inom psykiatrin har man haft stora problem med överbeläggningar och därför varit tvungna att prioritera, varför personer med utvecklingsstörning skickats hem ganska direkt efter inläggning. Man har ansett att omsorgsverksamhetens egen personal kan ta hand om utvecklingsstörda människor som har psykiska problem.

Psykologer inom Stockholms läns landsting försökte stötta varandra i arbetet med de personer med utvecklingsstörning som hade svåra psykiska störningar och som psykiatrin inte kunde hjälpa på ett adekvat sätt. I mitten av 1980-talet gjorde man en datasökning för att ta reda på om någon i världen arbetade med psykoterapi med personer med utvecklingsstörning och fick då höra talas om Valerie Sinason, Tavistock Clinic London och man kontaktade henne. En arbetsgrupp, Arktisgruppen bildades som bl.a. hade som mål att utveckla och fördjupa kunskapen om psykoterapeutiska insatser för utvecklingsstörda människor.

Det har funnits motstånd mot att bedriva psykoterapi med personer med utvecklingsstörning i Sverige. Man har ansett att det tagit för mycket tid från distriktpsychologerna (resurserna har ej varit utbyggda i tillräcklig omfattning), man har tvivlat på psykoterapi som en adekvat behandlingsmetod för människor med utvecklingsstörning. En del psykologer fick avbryta sitt arbete då det ej fanns stöd att arbeta psykoterapeutiskt.

I Stockholm finns nu en politisk enighet kring att öppna ett resurscenter, en psykoterapimottagning för barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder. På psykoterapimottagningen kommer man att ha ett urval av olika terapeutiska tekniker så det ska kunna passa många. Man har bedömt att ett antal nya tjänster kommer att behöva inrättas för att tillgodose behovet av psykoterapi. Om planeringen av resurscentrat går i lås, kommer det att bli den första i världen med inriktning på personer med funktionshinder.

Enligt Valerie Sinason finns det ingen nedre begåvningsmässig gräns för att ha glädje av psykoterapi. Man har inte behövt avvisa någon från Tavistock Clinic på grund av bristande begåvningsresurser. Oftast finns begränsningarna hos terapeuten, ej hos personen med utvecklingsstörning enligt Valerie.

Det behöver inte finnas någon speciell sorts psykoterapi när man arbetar med personer med utvecklingsstörning; det är samma tekniker som används och psykoterapiprocessen är densamma hos alla oavsett om någon är funktionshindrad eller ej. Människor möts i dialog, det är i relationen man utvecklas. Man får dock räkna med lång tid när man arbetar med psykoterapi med personer med utvecklingsstörning, det kan ta lång tid innan den utvecklingsstörde personen vågar relatera. Det är viktigt att öppna möjligheterna för

psykoterapeutisk behandling även för människor med utvecklingsstörning. Musikterapi och bildterapi kan vara användbart för personer som ej har möjlighet att uttrycka sig verbalt. Eventuellt kan korttidsterapi vara en metodik som även kan gälla även för personer med utvecklingsstörning.

Känslan, insikten om att ha en utvecklingsstörning leder ofta till depression. Ofta är depressionen en vanlig källa till svåra beteendestörningar (dock ofta underdiagnosticerat). De utvecklingsstörda är ofta väldigt ledsna och förtvivlade över sitt öde, ensamheten värker i dem. När man är så ledsen att man inte vågar närma sig sin ledsenhet leder det ofta till aggressivitet. De har inte alltid ord för sina känslor och är väldigt rädda för sin egen ilska. Många har svårigheter att vara ledsna utan att bli våldsamma. Inga säger ibland "Du är så hemskt arg men jag tror att du är hemskt ledsen också". Det är traumatiskt att ha ett handikapp, det skapar sekundära handikapp. Sällan har de fått svar på alla tankar och frågor de har kring sitt handikapp. Många undrar "vad är det för fel på mig" en fråga som kanske besvaras på ett undvikande sätt. Det är ofta svårt för personal att se personer med utvecklingsstörning ledsna, att härbärgera denna känsla. Vi tröstar, bemöter dem på ett förnekande sätt, försöker skyla över istället för att prata om varför de är ledsna. Detta kan leda till att de utvecklingsstörda utvecklar det ständiga, "maniska", falska leendet vilket leder till en falsk självbild. De upplever sig som "fel" när de är ledsna, de är "rätt" när de är glada. Det är viktigt att personer med utvecklingsstörning blir bekräftade i sin ledsenhet och att vi inte alltid ställer tillräta. Smärtan det innebär att vara funktionshindrad avskärmas från medvetandet.

Det går åt mycket energi, det tar mycket kraft, man går miste om mycket om man är tvungen att avskärma vissa delar av medvetandet. Genom att de skärmar av sig kan de verka mer handikappade än vad de egentligen är, det leder till en utslätning av personligheten.

Det är lätt att vi underskattar människor med utvecklingsstörning. De har möjligheter att uppleva nyanserat, att ha ett rikt känsloliv och ett levande fantasiliv. De kan själva önska och söka psykoterapi. Människor med utvecklingsstörning har dock ej haft möjlighet att få gå i psykoterapi. Personer med utvecklingsstörning måste själva få kunna tala om sitt lidande, få möjlighet att formulera sina egna problem. Inga brukar alltid börja terapitimmarna med att fråga "har du tänkt på något speciellt sedan förra gången" för att få kontinuitet i terapin. Inga brukar även ställa frågan "Hur känns det i dig när du tänker på"?

Personer med utvecklingsstörning, anhöriga, personal, kriminalvård (man kan bli dömd till psykoterapi) kontaktar teamen vid önskemål om psykoterapi. Inga Sommarström har vid tre tillfällen kontaktats av kriminalvården angående utvecklingsstörda som dömts till psykoterapi. Ingvar Oscarsson (som beskrivs i boken) remitterades till henne från kriminalvården. Han var mycket destruktiv, var luddig i sin könsidentitet (klädde ut sig i kvinnokläder), hade ett farligt beteende, hade begått ett mycket allvarligt brott (hade försökt förgifta sin personal genom att hålla gift i deras kaffe - han ville att de skulle dö). Ingvar Oscarsson blev dömd till psykoterapi men då alla visste vem han var och alla var rädda för honom, var det ingen som ville erbjuda honom psykoterapi inom psykiatri. När någon begått ett brott är det moraliskt och etiskt viktigt att tala om brottet, varför man blivit dömd till behandling, att få förståelse för att det begångna brottet är allvarligt. Ingvar var oerhört kaotisk, trasslig inuti till en början och målet med terapin var att arbeta med trasslet tillsammans. Inga sa till Ingvar - "När man gör sådana där dumma saker kanske det beror på att man är trasslig inom sig i tankarna och känslorna och man kan reda ut trasslet genom att prata om det". Ingvar gillade att prata om sig själv, att få vara i centrum men det dröjde 7 år innan han kunde beskriva brottet och sina känslor kring det han gjorde. Ingvar beskrev sin upplevelse av att ha en utvecklingsstörning

som att "du Inga och alla andra tänker medsols, men jag och alla som har en hjärnskada tänker motsols". Han sa även att "när man har en hjärnskada så får man leva innanför omsorgerna. Alla andra kan leva utanför omsorgerna och kan ta hand om sina pengar själva".

Inga berättade även om en 21-årig kvinna som blivit dömd till övervakning och psykoterapi pga. stölder. Inga beskrev kvinnan som söt, mycket överviktig men som rörde sig smidigt. Vad ville hon säga med sin väldiga kroppshydd? Var det att hon ville bli sedd? När hon var 2 år hade hon blivit remitterad för utredning p g a försenad talutveckling, hon hade väldiga utbrott med huvuddunkningar, var ej torr (vilket tolkades som inkontinens!). Även systemn hade psykiska störningar, försenad talutveckling. Kvinnan placerades i fosterhem vid 4 årsåldern och fick under hela sin uppväxt flytta mellan olika fosterhem, specialsjukhus etc för ingen orkade med henne och hennes utbrott. Hon berättade till en början enbart om det roliga från specialsärskolan, fosterhemmen, specialsjukhuset (hur de hade busat, lekt etc). Hon bedömdes som svårhanterlig, impulsstyrd. Hon hade många smärtsamma och svåra upplevelser, separationer som hon inte alls förstod orsaken till. Hon var vuxen, men ändå bara ett barn. Det var lätt att tycka om henne. Hon hade med sig sina kramdjur till terapin, kallade dem alla vid namn. När hon åkte buss blev andra irriterade på henne när hon vägrade lämna plats åt en mamma som hade ett "riktigt barn". Kvinnan hade svårt att somna på kvällarna, behövde en speciell ritual för att komma till ro (t ex att personalen läste en saga för henne, sjöng en sång). Hon var vuxen till åren men ej till själen. Det kan kännas svårt att man som personal ska läsa sagor för vuxna, men det kanske är det behovet de har. Inga arbetade med jagstärkande terapi med kvinnan som var en gränslös människa. Inga bejakade, bekräftade henne för att hon skulle kunna få en upplevelse av att vara särskild, att hon var en egen person. Övergångsobjekten blev allteftersom tiden gick mindre viktiga att ha med sig i terapin. I början tog hon inte upp det svåra (ett förnekande som är ett tidigt försvar) men efterhand vågade hon det och kunde prata om brottet under flera år. Upplevelsen av att känna skillnaden mellan sig själv och andra kan leda till att personen slutar att stjåla enligt Inga.

Den idealiska terapeutiska situationen är att man träffas i samma rum, 45 minuter 1 gång/vecka (är det mer sällan glöms mycket bort). Inga brukar skriva upp de tider man ska träffas åt personerna med utvecklingsstörning. Terapeuten ska vara en aktiv lyssnare, våga ta emot och hårbärgera det som sägs, visas genom kroppsspråket, blickar, mimik etc och försöker förstå meningen med det. Det är viktigt att man för noga anteckningar. Sommarström menar att det är viktigt att tala långsamt, att vara konkret, vara övertygad om att man förstod patienten rätt och att han förstod terapeuten. Patienten ska kunna känna sig sedd, bekräftad som en unik person. En av psykoterapeutens uppgifter är att ta emot det svåra, hårbärgera det och ge gott tillbaka.

Inga menar att det finns personer som man ej ska ta i psykoterapi.

- Man måste se över hur personerna med utvecklingsstörning har det i sin vardag. Man kan inte ha psykoterapi med en person som inte har det ordnat runt omkring sig och som får ständiga utbrott. Det vore cyniskt att ta emot en person i terapi om det finns anledning för utbrotten - det måste ordnas upp först.
- Det är viktigt att man känner att man klarar av, att man kan tycka om personen.
- Man måste kunna kommunicera med varandra på något sätt så man kan utbyta tankar och känslor.

Existentiella funderingar som meningen med livet, varför man ska leva som utvecklingsstörd, tankar om döden m m är vanliga teman bland personer med utvecklingsstörning. Man har önskedrömmar och hopp om under (att någon ska ta bort hjärnskadan). Ingvar Oscarsson var

intresserad av religion och brukade lyssna på söndagspredikan på radion. Om predikan var bra kunde han skriva brev till prästen och be om att få ett kort på honom. Ingvar brukade även läsa Bibeln, speciellt om när Jesus gjorde under. "Jesus gjorde så att en blind man kunde se igen, han sa gå ner och tvätta dina ögon i floden. Jesus ska komma till mig och lägga sin hand på mitt huvud och säga - nu är du bra från din hjärnskada Ingvar". Det kan finnas önskan att man kan ta bort hjärnskadan och sätta in den hos någon som man är arg på. Många personer med utvecklingsstörning är arga över sin egen födelse, över att de har ett handikapp men inte syskonen. När man pratar om att man har fått en hjärnskada kommer frågan, funderingen – av vem då?

En rullstolsbunden kvinna satt och skrek högt i timmar på gruppboenden. Hon kunde inte säga ett ord men kommunicerade genom Bliss-tavla, tittade upp när hon menade "ja" och ner när hon menade "nej". Hon kunde förstärka sitt ja och nej genom att bli mer spänd eller avslappnad i kroppen. Kvinnan hade en återkommande mardröm att hennes huvud kom hoppande på golvet mot henne. I psykoterapi hos Inga kunde hon prata om den hemska mardrömmen, om hur rädd hon var, hur ledsen hon kände sig över att inte kunna gå, att behöva bli skjutsad hit och dit och inte alltid veta vart hon skulle bli skjutsad.

Det kan vara svårt att ta emot de utvecklingsstördas frågor, men det är viktigt att vi försöker vara så ärliga och tydliga som möjligt. När de ställer frågan "Är jag utvecklingsstörd"? kan man svara "Du har en utvecklingsstörning som gör att du har svårare med att..." Det hjälper att se var gränserna för handikappet går, att man inte är handikappad rakt igenom. Periodvis kan man försonas med sin hjärnskada - något man fått och som man inte vill ha.

Vuxna personer med utvecklingsstörning har erfarenheter av många separationer, uppbrott. Den nära relationen har varit svår att vidmakthålla. Det är viktigt att man försöker återupprätta tilliten.

En kvinna sökte med hjälp av personalen psykoterapi. Hennes mamma hade dött och hon kände stor saknad och var mycket ledsen. Inga och kvinnan pratade om minnen, hon tog med sig fotografier på mamman, hon kunde nå sin ledsenhet och gråta, sörja. Två år efter terapins slut ringde kvinnan upp igen och ville träffa Inga för att prata om sin mamma. Det visade sig att kvinnan fått mycket bra kontakt med pappans nya sambo vilket gav henne mycket skuld känslor.

Det är viktigt för personer med utvecklingsstörning att de får kunskaper om sig själva, varför de gått i särskola, bott på olika ställen m m. De bör få hjälp av sin personal att rätta till okunskapen t ex varför man är handikappad. En kvinna med utvecklingsstörning trodde att hon varit inskriven inom omsorgerna i hela sitt liv för att hon varit så elak mot personalen.

Många personer med utvecklingsstörning känner sig trassliga inom sig i tankarna och känslorna. Inom terapins ram kan man få hjälp att reda ut trasslet. När man är trasslig inom sig är det svårt att veta varför man gör olika saker. Personer med utvecklingsstörning kan ha svårt att förstå sammanhang och svårigheter att berätta i ett sammanhang. Problematiken uttrycks ofta på ett konkret sätt och ibland behövs konkreta åtgärder för att bearbeta problemen t ex att kunna räkna, ta i andras pengar utan att stjäla dem. Kontakten med ledsenheten inom sig kan leda till att minnet kommer tillbaka, splittringen minskar, känslorna blir mer nyanserade.

Många personer med utvecklingsstörning idealiserar sina föräldrar; det var andras fel att de fick flytta hemifrån och placeras på ett främmande ställe (förnekande, splittring). När splittringen upphör leder det till mer nyanserade känslor och minskat försvar. När man börjar uppleva skillnad mellan sig själv och andra leder det till att utbrotten minskar.

Det är jobbigt att gå i psykoterapi, smärtsamt när insikten kommer. Man vill slippa uppleva ledsenheten. Ibland vill man ha tillbaka det trassliga igen, det och den man kände igen som sig själv. "Vem är jag om jag inte är trasslig?" Innan man hittar sig igen kan det vara mycket svårt.

Känslomässiga störningar blandas ofta samman med funktionshindret av såväl personerna med utvecklingsstörning som av fackfolk - man tror att störningen hänger samman med funktionshindret vilket inte behöver vara fallet. Vad står utbrott för? Är det en adekvat reaktion på en dålig vardag? Känner man sig hanterad när man är handikappad, rullstolsbunden? Vad får personer med utvecklingsstörning vara med och bestämma om? Det är viktigt att vi väcker deras förtroende.

Allt det en människa säger och gör har ett sammanhang med ett inre liv. Det är vår uppgift att försöka förstå och stå ut med det bisarra, det obegripliga beteendet.

Hur ska man kunna ge möjlighet för psykoterapeutiskt arbete? Vilka resurser behövs för att det ska vara en rimlig arbetssituation? Hur mycket ska man engagera sig, hur nära ska man gå i arbetet med personer med utvecklingsstörning när man får lite stöd från organisationen? Hur mycket mäktar man med? Det är viktigt att man får stöd i arbetsgruppen. Det handlar om resurser och förhållningssätt, det innersta i vårt arbete, vilka kvalitéer det ska ha .

Förhållningssätt.

Psykoterapi kommer alltid att vara en bristvara för såväl människor med utvecklingsstörning som andra. Omsorgsverksamheten i Sverige har haft en fantastisk utveckling och genomgått stora fysiska förändringar, fått högre kvalité, fullvärdiga bostäder byggs, den materiella standarden är hög.

Personalen kanske inte utnyttjas fullt ut med sin kompetens. Det finns en stor grupp vårdare på gruppboende och dagcenter som skulle kunna arbeta mer utifrån ett terapeutiskt förhållningssätt. Personal inom verksamheten bör kunna användas på ett bättre sätt, som en resurs för att kunna bygga upp varaktiga och nära relationer. Man har en betydelsefull funktion som vårdare och det är viktigt att man är tydlig, förutsägbar, pålitlig som person.

Man ska visa sig som man är, att vissa saker kan vara svåra men man ska inte göra sig mindre vetande, mindre begåvad. När man arbetar med personer som har en mycket lindrigt utvecklingsstörning, eller svagbegåvade personer kan man som personal uppleva att det finns mycket likheter mellan sig själv och den andre. Kanske detta leder till att man överskattar den utvecklingsstörde, tror att han förstår mer än vad han egentligen gör.

Det är av stor vikt att personal erbjuds handledning där etik, arbetssätt, det innersta i vårt arbete, vilka kvalitéer det ska ha etc diskuteras. Det är också viktigt att ge utbildning om depression, vilka mekanismer som är gällande hos människor med psykiska störningar, som är mycket ångestfyllda mm. Det är viktigt att ha rätt kunskaper när man arbetar med nära relationer. Vi behöver bli skickligare på att urskilja vad som är handikappet och vad som inte är det och hur vi ska bemöta de som har psykiska problem. Man kan känna sig mycket

övergiven som personal inom omsorgsverksamheten när något svårt, hemskt händer om man inte får möjlighet att bearbeta det.

Det är viktigt att säkerställa handledningen och möjlighet till personalkonferenser etc. Vi bör värna om att det är ett kvalificerat och svårt arbete när man jobbar med människor som har olika funktionshinder.

Förhållningssättet i arbetet med personer med utvecklingsstörning påverkas av att det är ett oåterkalleligt handikapp, vilket är svårt för oss alla att acceptera. Sorg, förlust av normalitet, smärta, lidande som är förenat med handikappet påverkar personal, anhöriga m fl och kan leda till skuld känslor, överlevnadsskuld. "Jag är frisk men inte den andre". Detta kan i sin tur medföra känslor av maktlöshet, hopplöshet. Det är svårt för alla att acceptera att någon har ett funktionshinder.

För att motverka känslorna av maktlöshet, hopplöshet, smärta m m mobiliseras olika försvar som att vi blir...

- överdrivet aktiva, arbetar mycket
- undvikande
- avvisande
- förnekande

Det är viktigt att bli medveten om sina reaktioner inför personer med utvecklingsstörning för att kunna arbeta utifrån ett terapeutiskt förhållningssätt. Det kan finnas motstridiga krav från personal, föräldrar, utvecklingsstörda vilket kan leda till att det blir svårt att hitta ett gemensamt förhållningssätt.

Vilket förhållningssätt ska vi ha till personer med utvecklingsstörning som är svårt störda? Var går gruppboendets gränser? Det är ju ej ett behandlingshem. Vad ska vårdarna göra? Ställer alla upp? Hur kan psykoterapi hjälpa? Vad är ett terapeutiskt förhållningssätt inom omsorgerna?

Om man ska bli en människa och utvecklas till en vuxen individ med positiva egenskaper, måste man bli sedd, vara i varandet innan man kan vara i görandet (Winnicott). Personer med utvecklingsstörning har ofta fått vara i görandet, de har länge fått vara elever, tränats hela tiden, tonvikten har varit lagd vid pedagogiska färdigheter. Som personal känner vi oss kanske mer glada och nöjda över vårt arbete när vi ser att vi gjort något praktiskt. Vi måste unna oss att arbeta utifrån att bekräfta, göra så att de personer med utvecklingsstörning upplever sig som sedda.

Många människor med utvecklingsstörning har haft svåra upplevelser i barndomen med många uppbrott och separationer. De har snabbt fått lämna sina nära, de har kanske inte fått vara i varandet, ej blivit sedda, fått tillit. Man kan ju ej få tillit om man ständigt måste flytta eller om personalen hela tiden byts ut.

Winnicott skriver även om mellanområdet, ett område mellan två tillstånd (t ex leken) där man kan få mycket påfyllning för att orka överleva och om övergångsobjekt som laddas med magisk kraft. Såväl i barndomen som i vuxenlivet kan övergångsobjekt betyda mycket för att bättre klara av separationer (övergångsobjekt får mer funktionen av maskot i vuxenåldern). Kan dagcenter, gruppboendet, psykavdelningen nå så hög kvalitet att de kan fungera som mellanområden? Kan vi som personal fungera som övergångsobjekt? Kan det vara rimligt att

"natta" vuxna med utvecklingsstörning som har svårt att somna? För de som har olika beteendestörningar kan detta innebära en konflikt för personalen. Hur ska man kunna natta någon som har svårt att somna som tidigare varit hotfull, aggressiv i sitt sätt? Det kan vara viktigt att få tid över med nattpersonalen när de andra lagt sig, när det kan finnas lite tid över.

Är det möjligt att arbeta träningsinriktat med någon som ej fått vara i varandet? Vilka resultat får man då? Vad innebär det att vara i varandet? Hur arbetar man då? Att arbeta i görat kanske har högre status, ses mer positivt, är mer tydligt. Det är viktigt att man på gruppbostäderna, dagcentren diskuterar hur man ska arbeta för att vara i varandet. Vad är arbetsinnehållet? Kan man göra målbeskrivningar för vårdarna?

Clarence Crafoord har skrivit om detta i boken "Utvecklande förtrolighet - tankar om kontaktmannaskap" (Natur och kultur 1992).

Det är viktigt att man skapar en trygg miljö kring tidigt störda personer med utvecklingsstörning som bl a innebär kontinuitet bland personal så det finns möjlighet för varande. Kontaktmannaskapet som utvecklats vid psykiatriska kliniker bör kunna överföras till personalgruppen inom omsorgsverksamheten.

Man kan i anställningskontraktet skriva in att man ska arbeta utifrån ett terapeutiskt förhållningssätt, vilket medför andra krav och förväntningar på personalen.

Hur ska man kunna hitta den rätta balansen, finna det rätta tillvägagångssättet för att kunna hjälpa, stödja personer med utvecklingsstörning men samtidigt uppmuntra egna initiativ? För lite stöd kan upplevas som övergivenhetskänslor, för mycket stöd kan upplevas som kränkande och överbeskyddande.

Man kan göra kontrakt med den utvecklingsstörde kring vardagssysslorna (t ex att städa sin lägenhet). Genom det visar man att man räknar med personen med utvecklingsstörning, personalen tar inte över ansvaret. Det är viktigt att vara ärlig och kunna förklara varför man måste sköta sin hygien, städa sin lägenhet etc. Människor med utvecklingsstörning ska få vara ifred när de behöver det, men även kunna få stöd och hjälp när det behövs. Som personal får man vänja sig vid, stå ut med den dåligt städade lägenheten.

Karin berättade om Erik, som bor i en fullvärdig gruppbostad. Han har ej något arbete, har ej kunnat acceptera någon sysselsättning. Han tillbringar den mesta delen av dygnet med att ligga i fosterställning. Erik har varit inlagd på psykiatrisk klinik, han har gått i särskola, känner en oerhörd stigmatisering av att vara inom omsorgerna, känner att det finns en stämpel i pannan där det står "idiot". Han är oerhört känslig för hur han blir bemött, hur man pratar med eller om honom. Han har svårt att känna samhörighet med andra personer med utvecklingsstörning - han vet att de har något gemensamt men vet ej vad. Han vill hellre vara kvar på psykiatriska avdelningen för där känner han sig mer normal än i gruppbostad. Erik testade till en början all gruppbostadspersonal om han kunde lita på dem eller ej, att ingen gick in i hans lägenhet utan hans tillstånd. Lägenheten ser inte trevlig ut, där är ödsligt, Erik vill sova på golvet ej i sängen. Han brukar slänga ut saker genom fönstret, speciellt de saker han tycker mycket om. Personalen finns till hands i servicelägenheten när han behöver deras hjälp och stöd, de ser till att han får mat. De låter honom vara ifred när han mår dåligt, satsar helhjärtat när han kommer ut i servicelägenheten och vill ha hjälp. De låter honom ta för sig av mänsklig närhet i sin egen takt. Det kan ibland vara svårt för personalen att låta bli att styra och att behöva försvara sitt arbetssätt.

Det kan kännas mycket kränkande för såväl människor med utvecklingsstörning som för personal när någon behöver hjälp med att sköta sin hygien. "Står det i lagen att man måste duschas?" Hur påverkar det ens förhållningssätt när man är tvungen att göra saker som man tycker är fruktansvärt jobbigt? Hur påverkar det en att behöva duscha någon mot dess vilja? Det är viktigt att man får möjlighet att prata om sådana saker. Gruppboenden är ju både ett hem och en arbetsplats samtidigt. Vad ska gälla där?

Sammanställt av Barbro Carlsson, psykolog, Omsorg och Habiliteringsverksamheten, Lunds kommun.

Höstkonferensen i Tällberg 2005 - Den svårfångade intelligensen

Årets stora händelse i föreningen, höstkonferensen i Tällberg, genomfördes i den bästa av miljöer. Tällberg har somliga av oss tidigare konfererat i för fem år sedan, och denna konferens, nu på Åkerblads gästgiveri, bekräftade intrycken av såväl en väl planerad och genomförd konferens, som ett gott lokalval. Intresset för denna konferens var så stort att deltagarantalet fick begränsas till ca 130 och några intresserade fick bida sin tid på en väntelista.

Första dagens eftermiddag arrangerades om så att "Open Space" inledde. Inte helt fel. I ett tiotal grupper vässades frågeställningarna som dagarna förväntades om inte besvara, så ändå utveckla. Frågeställningarna kom sedan att återkomma då och då under resten av konferensen. Listan på teman utgjorde en fingervisning om vilka frågor våra medlemmar sliter mest med för tillfället.

Ove Almkvist och Brita Lindahl söker.

Bland uppslagen kan nämnas:

- Hur göra en bra utredning av personer från andra länder, med annan skolbakgrund och kultur? Metoder, tolkningar?
- Betydelsen av kulturkompetens! Ex: i mellanöstern är mannen familjeöverhuvud, men teamet – oftast genom en kvinnlig representant – kontaktar ofta ändå mamman i familjen. Därefter kan det bli svårt att samarbeta med familjen
- "Avdiagnosticering." Konsekvenser då man senare i livet konstaterar att t ex utvecklingsstörning faktiskt inte kan anses föreligga? Vem har tolkningsföreträde då?
- Hur definiera intelligens? Föds man utvecklingsstörd eller i vad mån förvärvas den?
- Hur kan man omsätta resultaten av en "spretig" utredningsprofil i praktiken? Adaptiva skalor, används dom?
- Vilka är minimikraven vid en bedömning? Testpoäng? Underlag? Kan vi byta normer som vi vill?

- Differentiering utvecklingsstörning – autism? Komorbiditeten däremellan? Hur utveckla instrumenten?
- Instrumentens prognosförmåga då det gäller små barn. Sker överdiagnostisering?
- Hur är ungdomarnas situation? Får de plats i samhället och vilken hjälp får de?
- Samarbete habilitering – psykiatri?

Brita Lindahl och Birgitta Norrman inledde konferensen genom att ge en historisk bakgrund. Gunnar Kyléns forskning inom ALA vilket resulterade i en avhandling ”Psyiskt utvecklingshämmande förstånd” kom att under lång tid utgöra basen för vårt tänkande kring begåvning och begåvningshandikapp. 1968 års Omsorgslag lade grunden till en genomgripande förändring i synen på utvecklingsstörning. Uppdelningen i bildbara resp icke bildbara upphävdes i och med att träningskolan

infördes och för första gången gällde nu allmän skolplikt.

Några principer blev vägledande för utvecklingen av omsorgerna: Normaliseringsprincipen (vilken i och för sig även kom att vändas emot handikappades särskilda behov av kompenserande insatser), Närhetsprincipen och Lilla gruppens princip.

Avmedikaliseringen av handikappet tog vidare ett rejält steg framåt, medicinering och specialsjukhusens roll ifrågasattes.

En avsikt med forskningen var att komma ifrån det ensidiga kriteriet testpoäng och komplettera med kvalitativa tolkningar då personkretsen skulle identifieras. ALA (Anpassning til Liv och Arbete) och omsorgspsykologerna intog en frontposition i debatten. Att intelligensbegreppet inte var helt lätt att hantera beskrevs redan 1962 i Gästrin: Den svärfångade intelligensen – intelligenstestarens vedermodor.

Brita lotsade därefter oss genom en diger lista av namnkunniga intelligensforskare från Binet & Simon i förra seklets början, till 70-talets Catell.

Birgitta Norrman fortsatte med en genomgång av begåvnings komponenter:

- ⇒ Informerande processer Emotion/motivation resp. perception
- ⇒ Bearbetande processer Kortminne, långminne och tänkande - Förståndsprocessen
- ⇒ Agerande processer Motoriskt beteende

Förståndsprocessen beskrev Kylén i termer av strukturering/omstrukturering utifrån kvalitet, kvantitet, tid, rum och orsak-verkan. Informationshanteringen förekommer på flera symbolnivåer: konkret (där objektet är just objekt, utan någon symbolisk aspekt), bildsymboler och språk samt genom semantiska symboler.

Utveckling kan ses som de erfarenheter man gör och som man kan förstå.

Om språk, tänkande och kognitiv mognad - några reflektioner från ett utvecklingspsykologiskt perspektiv var den lockande titeln på **Leif Havneskölds** anförande. De högt ställda förväntningarna infriades.

Utvecklingspsykologiska teorier är numera en väl förankrad hörnsten i psykologiskt arbete, inte bara hos oss utan även internationellt. Den moderna utvecklingspsykologin har en tvärvetenskaplig ansats och integrerar olika utgångspunkter:

1) Dynamisk systemteori, som ger ett övergripande perspektiv, ett helhetstänkande. Uppdelningen i arv och miljö blir ointressant med detta synsätt. Olika aspekter av systemet interagerar och man ser på känslor, intellekt etc. som framväxande processer och inte som åtskilda enheter.

2) Känslomässiga faktorer, känslor, utgör förutsättningar för all utveckling, således även för intelligensutvecklingen.

Leif Havnesköld baserade sin framställning på en bok av Stanley Greenspan m fl: First Idea. How Symbols, Language and Intelligence Evolved from Our Primate Ancestors, som ger ett samlat teoretiskt grepp om ämnet. Den grundläggande idén Greenspan framför är att i den enskilda individens utveckling upprepas släktets hela utveckling. Ontogenesen upprepar fylogenesen. Det innebär, att varje barn måste gå igenom hela den fylogenetiska utvecklingen - fem miljoner år på ett enda år! Havnesköld menade att det leder till ett annorlunda sätt att tänka kring intelligens, som inkluderar kreativitet och reflekterande tänkande. En person är intelligent om han förmår använda förvärvade erfarenheter på ett nytt sätt. Detta stämmer ju väl med hur vi ser på utvecklingsstörning som ett funktionshinder, där just den förmågan är begränsad.

Tre grundläggande frågor kan ställas:

- 1) Vilka faktorer bestämmer utvecklingen av mänskliga förmågor till intelligens?
- 2) Hur förhåller sig dessa till högre kognitiva funktioner?
- 3) Hur förhåller sig dessa till skapande av grupper och samhällen?

Frågan är, hur kommer det sig att vi kan forma symboler? Greenspan hämtar stöd för sin teori från spädbarnsforskning, antropologi, paleontologi och neurovetenskaplig forskning. Människor kan tänka och reflektera medan schimpanser är begränsade härvidlag. Samtidigt finns ingenting i hjärnans utseende som förklarar skillnaden. Greenspan ställer sig kritisk till teorier som grundar sig på genetisk determinism (t ex Chomsky) då de inte går ihop med evolutionsteorin.

Emotioner och rationellt tänkande utgör separata system, men pudelns kärna är: Hur är dessa system länkade till varandra? Man har i olika studier av enäggstvillingar och av barn som vuxit upp på barnhem kunnat visa att kognitiv förmåga har samband med tidiga känslomässiga förhållanden. De två systemen är integrerade. Patologisk utveckling kan dock innebära att systemen inte integreras.

Freud, Bion, Piaget och Vygotsky kom alla en bit på väg, men missade själva kärnpunkten, emotionernas viktiga roll för tänkandet. Piagets teori t ex, förklarar inte hur barnets utveckling sker genom stadierna. Det systemteoretiska tänkandet var en god utgångspunkt men Piaget

såg emotioner som ett sekundärt system. Barn lär sig orsak - verkan genom i sin mors leende, inte genom att dra i ett snöre. Vygotsky var något väsentligt på spåren med att interaktion föregår tänkande.

Den sociala, känslomässiga processen skapar tänkandet. Det finns kunskap om emotionernas roll för intelligensutvecklingen. Kvaliteten i relationerna de första 3 åren påverkar språk- och intelligensutveckling. Man vet att uppväxt i "riskfamiljer" får starkt genomslag på IK och vid tidig skada kan man gå miste om viktiga samspelserfarenheter som behövs för att utveckla kognitiva förmågor. Detta tål att tänka på, när vi möter små barn med funktionshinder.

Hur uppstår egentligen språk och tänkande? Hur växte symboliseringsförmågan fram under evolutionens gång och hur utvecklas den hos barn?

Leif Havnesköld fortsatte sin genomgång med att påpeka att såväl Tomkin, som Damazio och Stern visat, att för att vi ska uppfatta något som viktigt och meningsfullt måste det vara kopplat till en affekt eller emotion. Stern talar här om "vitalitetsskapande följeslagare". Grunden för detta finns nedlagt i ett "basalt kommandosystem" som utgörs av våra affekter. Systemet är instinktsliknande och direkt kopplat till handling. Perception leder till aktivering av affektprogram som sätter fart på motivationssystem vilket leder till handling.

På denna medvetandenivå befinner sig djur och spädbarn. För att en symbol ska uppstå måste man kunna ha en perception utan att den utlöser en omedelbar handling. Föräldrar och barn utvecklar förmåga att successivt signalera sin känslomässiga inre värld. Föräldern, som utvecklat en högre medvetandenivå, kan hjälpa sitt barn att "tämja" affektprogrammen. Barnet kommer så småningom att lära sig att skilja perception från handling. Biologin ger förutsättningarna och vi lär av våra sociala erfarenheter. Sterns begrepp Intersubjektivt själv (vid c:a 9 månaders ålder) utgör ett viktigt utvecklingsstadium på väg mot symbolfunktion och språk. Havnesköld fördjupade sig vidare i Greenspans teori kring hur språket utvecklas och hur barn successivt lär sig att signalera sitt inre emotionella tillstånd intentionellt. Ett komplext motoriskt system behövs. Det dynamiska systemet bakom språket förutsätter biologisk mognad i form av myelinisering i hjärnan. Socialt problemlösande, intersubjektivitet, utgör ett eget motivationssystem. Det är belönande i sig att möta en annan människas inre värld.

Språket - ett övergångsområde - förhandlas fram. Grundbulten för språket är det som förmår en människa att skilja ut perception från handling. En rimlig förklaring är, att affekterna/emotionerna utgör navet i denna utveckling. Enligt det här synsättet är det inte rimligt att tänka, att språket skulle vara genetiskt nedlagt (Chomsky). Enligt Stern läggs grunden under de 2 första levnadsåren och tack vare denna grund utvecklas förmågan att förstå bluff, skoj och ironi via språket. Det första, implicita emotionella systemet bibehålls hela livet och därutöver utvecklas det explicita systemet, språket.

Håller Greenspans modell, där utvecklingspsykologi integreras med socialantropologi (evolutionsaspekten)? Dunbar (med reservation för att jag inte hört rätt när det gäller namnet), som inte heller tror på att det mänskliga språket har genetiskt determinerade förutsättningar, har studerat apor från olika arter. Han har då sett att olika arter kommer olika långt med avseende på intelligens. Människoapor använder en tredjedel av sin tid till att sova, en tredjedel till att samla mat och äta och en tredjedel till att umgås. Proportionerna är ungefär desamma när det gäller människor på samlar- och jägarstadiet. Umgänget mellan aporna, som består i att plocka på varandra och putsa pälsen, utgör deras sätt att skapa kärleksfulla band.

Detta är en investering som skapar trovärdighet i relationer. En del av tiden går till att hålla ihop flocken men man bildar också subgrupper. Putsandet och plockandet är en förutsättning för denna sammanhållning och apsamhället klarar att hålla ihop c:a 50 individer. Människor klarar av ett socialt nätverk om 150 personer. Detta är vad vi optimalt kan hålla "koll" på. Man har en "skvallergrupp" om 150 individer. Skvallret motsvarar apornas putsningsbeteende. Människorna behövde vara fler för överlevnad, men ju större gruppstorlek desto mer komplext för den enskilda individen. Dunbar (?) menar att språket blev lösningen på problemet att hålla ihop nätverket. Han har även studerat Neocortex relativa storlek i förhållande till kroppsstorlek och använt en kombination av Neocortex storlek och gruppstorlek för att titta på när i evolutionen språket uppstod. Språksymbolerna föregick troligen det logiska tänkandet och intelligensutvecklingen fortskred successivt. Det finns olika skolor som har skilda uppfattningar om tidpunkten, men Dunbar (?) talar om 250 000 år tillbaka. Av asymmetri i lämningar (skallar) kan man dra slutsatsen att hjärnan lateraliseras vid ungefär samma tidpunkt.

Havnesköld visade här en sammanställning av människans utvecklingsstadier under uppväxten parallellt med släktets utveckling från däggdjur via rhesusapor, babianer, och vidare till schimpanser, gorillor och Homo erectus till Homo sapiens (c:a 60 000 år tillbaka) och människans fortsatta utveckling från den Magdelenska perioden via Sumererna till Antiken. Individen upprepar i varje generation hela mänsklighetens utveckling. För att visa detta behövs ingen mystisk biologisk förklaring. Han påpekade dock, att detta inte är någon slutgiltig teori, men finns det överhuvudtaget någon sådan?

Jerome Bruner tänkte i dessa banor, men hade inte tillgång till den moderna forskningen kring emotioner.

Leif H. fortsatte sin framställning med det viktiga begreppet Mentalisering och hänvisade till en bok: Peter Fonagy: Mentalization, Affect Regulation and the Development of the Self. Fonagy har arbetat med vuxna med borderlineproblematik och uppnått de bästa resultaten i jämförelse med andra evidensbaserade behandlingsmetoder. Metoder baserade på mentalisering ger goda resultat, vilket också erkänns av beteendeterapeuter. Alla framgångsrika psykologiska behandlingar arbetar med emotioner, även om man inte säger sig göra det. Arbetar man med ögonkontakt så arbetar man med emotion.

Mentalisering liknar Theory of Mind som är beskrivet som en kognitiv förmåga. Man har kunnat se att Theory of Mind inte utvecklas i normal tid om anknytningen är dålig. Barn med desorganiserad anknytning utvecklar inte Theory of mind vid 4 år. I mentalisering ligger de mest komplexa sociala förmågorna. Theory of mind är bara ett steg på vägen i en utvecklingsprocess. Borderlinepatienterna har just en svag mentaliseringsförmåga. Tillämpningen av dessa tankar öppnar enligt Havnesköld nya vägar för behandling av autism, ADHD, Borderline etc, men är ännu oprövat. Som avslutning fick vi ytterligare ett litteraturtips: Stanley Greenspans senaste bok heter Autism Spectrum Disorders och är under utgivning.

Den svårfångade intelligensen - ett neuropsykologiskt perspektiv. Ove

Almkvist inledde med att notera att begreppet intelligens inte använts på länge men nu verkar få en renässans. Med neurovetenskapliga metoder är emellertid denna intelligens ännu inte särskild studerad hos utvecklingsstörda.

Även Ove bjöd på en historisk rundvandring bland intelligensbegreppets utforskare. Galton begränsade sig sålunda till att mäta sensoriska trösklar hos den intresserade allmänheten vid

en av den tidens världsutställningar. Sensoriska trösklar kom sedan tillbaka i synen på intelligensen. Vad som senare kom att prägla den fortsatta diskussionen och forskningen kring vad intelligens är handlade mycket om förekomsten av en generell intelligens (g-faktor) och/eller dennas nedbrytning i olika begåvningsfaktorer.

Först under 1950-talet började man enligt Ove Almqvist i högre grad intressera sig för vad som försiggick i "the black box", dvs de märkliga processer som knöt samman stimulus och respons, "den kognitiva revolutionen". Hur ska man alltså tänka om människans tänkande? Kanske tänka högt? Newell & Simon tillämpade denna metodik, dvs att genom att högt formulera sina tankar kartlägga dessa magiska processer. Hävdade förresten inte de tidiga beteendemodifikatorerna att tanken var att ses som tyst tal, ett beteende som kanske skulle kunna iaktas genom senare konstruerad förfinat teknik?

En hierarkisk syn på intelligensen representeras av bl a Spearman, Vernon m fl.

Wechsler definierade 1944 intelligensbegreppet som "the global capacity ... to act purposefully, to think rationally and to deal effectively with the environment." Alltså ingick både kognitiva processer och adaptiva förmågor i definitionen.

Wechsler testen (WISC, WAIS) har ju ett hierarkiskt sätt att presentera sina resultat:

- Generell IQ
- Verbal resp performance IQ
- Mått på 4 olika index: verbal förståelse, perceptuell organisation, arbetsminne och snabbhet
- Enskilda deltests resultat

WAIS mäter dock inte exekutiva funktioner och minne på ett allsidigt sätt. Tänkbar utveckling i kommande test kan vara mera om episodiskt och proceduralt minne, perception, motorik och exekutiva funktioner.

Ove betonade vikten av att vid redovisning av testresultat ta upp mönster, strategier (testet en strukturerad observationssituation) snarare än nybörjartestarens redovisning av deltestresultat. Resultaten måste även relateras till TP:s bakgrund, hälsotillstånd etc.

Synen på intellektet kan grovt sägas orienteras till två skilda synsätt:

- Intellektet som en enhetlig funktion. Den tidiga traditionen i psykologins historia (Spearman) men som fått ett ökat intresse i slutet av 1900-talet för hierarkiska modeller utifrån en allmänbegåvning (g-faktor)
- Intellektet uppdelat i separata funktioner, dominerande synsätt inom neuropsykologin.

Är då intelligensen hos utvecklingsstörda något homogent som kan graderas eller något heterogent som måste beskrivas?

Efter detta gick så Ove över till att inviga oss i hjärnans sätt att fungera. Kunskaperna härom har ju tidigare ofta baserats på observationer under individens livstid, och först efter obduktion har gåtan kunnat lösas, vad var det som var fel, och var?

Exemplet Phineas Gage, han med järnspettet rakt igenom hjärnan, var väl därvid ett undantag då man redan under hans livstid med god tydlighet kunde se vad som hänt honom.

Ett ytterligare exempel: det repetitiva temat i Ravels Bolero vilket förmodligen har påverkats av den frontallobstörning kompositören lär ha haft.

Numera behöver man dock inte vänta på obduktioner, lyssna på tonsättarnas musik eller utifrån ett järnspett genom hjärnan söka förklaringar till psykiska fenomen. Tekniken ger möjligheter att i realtid se vad som händer. Man har på så vis funnit aktiviteter i skilda delar

av hjärnan vid skilda mentala uppgifter. En överraskande observation är bl a att lillhjärnan har ett finger med i spelet även vid kognitiva övningar!

Studier på utvecklingsstörda tyder på en reducerad totalvolym jämfört med matchade kontrollpersoner. Det har även noterats reducerad volym i medial T-loben, anterior ctx, bakre del av corpus callosum och cerebellum hos personer med Downs syndrom (DS). Basala ganglierna noteras dock relativt bevarade medan distinkta mönster av neuropatologi har setts vid DS jämfört med Williams syndrom. Detta om hjärnans anatomi. Vilka fynd finns då vad gäller kognitiva funktioner?

Ziegler & Hodapp, 1991, fann bl a att personer med DS kan karaktäriseras av språkstörning (symbolhantering) men ändå relativt väl bevarade kommunikationsfärdigheter i form av turtagning. Uppmärksamhetsstörning stör även personer med DS medan sociala färdigheter är relativt väl utvecklade.

Som jämförelse nämner samma författare att personer med Fragil X-syndrom kännetecknas av svårigheter med sekventiella processer, har stort korttidsminne och även ett stort adaptivt beteende.

Man antar att utvecklingsstörda och normalbegåvade personer använder samma nätverk i CNS men att effektiviteten skiljer, lägre grad av aktivering tydligen. Hur skulle nervtillväxstödande ämnen kunna spela en roll? Då det gäller tillbakabildade funktioner hos Alzheimerpatienter pågår försök som går ut på att söka återställa funktioner på så vis.

Göran Hornemans bidrag hette ***Icke-verbala inlärningssvårigheter (NLD - Nonverbal Learning Disabilities) i relation till utvecklingsstörning*** och innehöll en grundlig genomgång av NLD som levandegjordes med exempel från föreläsarens gedigna kliniska erfarenhet.

NLD innebär en lista över svårigheter, ett slags paraplybegrepp eller en rubrik över svårigheter som kan finnas vid en rad olika syndrom som t ex Asperger, Williams syndrom, förvärvad hjärnskada m fl. Under NLD innefattas

- visuospatiala
- visuokonstruktiva
- taktila svårigheter
- svårigheter med explorativt beteende
- svårigheter med tidsuppfattning

Med visuospatiala svårigheter blir det t ex bekymmersamt att lära sig hitta i nya miljöer, att tolka och förstå bilder och händelser och att läsa av klockan. För att kunna leka kan man också behöva visuokonstruktiva färdigheter. Barn med problem härvidlag blir ofta iakttagare istället för deltagare och svårigheter att rita och kopiera trasslar till det i skolan. De taktila problemen avtar ofta med ålder, men gör att det blir svårt att tolka fysisk kontakt av skilda slag. Kritiska situationer kan vara köer och trängsel, åtsittande kläder och vardagshygien som

att duscha, klippa hår och naglar. En viss rigiditet blir följd av att inte ha förmåga att utforska omvärlden och förmågan att planera och föreställa sig framtid blir också lidande om man har svårt med tidsbegrepp. När det gäller högre kognitiva funktionsområden märks svårigheterna vid problemlösning, att förstå orsak - verkan och lära av egna misstag och med abstrakt tänkande. Vad beträffar uppmärksamhet och minne fungerar det bättre med verbalt

material. GH exemplifierade med att det vid NLD inte är något problem att lära sig Pythagoras sats men desto svårare att använda den.

Svårigheter av detta slag får betydande sociala och emotionella konsekvenser. Det medför bekymmer att förstå hur andra människor tänker och reagerar, att förstå sociala sammanhang, att kunna välja mellan olika alternativ och att föreställa sig följderna av det jag gör och inte gör. Att skilja oviktigt från viktigt, att generalisera och att anpassa sig till en föränderlig miljö är inte heller lätt för den som har problemen. GH fortsatta sin genomgång med att gå igenom syndromet vad avser hjärnans fungerande, men där vill jag rekommendera den intresserade att söka kunskap vid källorna för att vara på den säkra sidan.

GH illustrerade framställningen med två fall där båda hade betydande icke-verbala svårigheter men sammantaget genomsnittlig begåvning. Konsekvenserna för anpassningen till livet var mycket svåra med stora sekundära psykiska pålagringar.

När GH så kom till en summering konstaterade han, att det nog finns fler frågetecken än svar på frågan hur NLD förhåller sig till utvecklingsstörning. Ibland finns problemen i samband med utvecklingsstörning, ibland inte. GH uttalade här åsikten att begreppet utvecklingsstörning är ett trubbigt och ålderdomligt sätt att beskriva svårigheter. Det gäller att tolka och förstå vad som ligger bakom testresultat på en viss nivå. Den kvalitativa bedömning man gör som psykolog är själva konsten.

Sist i raden av föreläsare denna konferens var **Ann-Charlotte Smedler**. Ann-Charlotte hade valt rubriken ***Nivåbestämning eller förståelse för kognitiva processer? Teoretiska och etiska reflektioner*** för sitt anförande.

Vad är intelligens? Förutom Wechslers definition är vi ju vana vid den betydligt mera operationella varianten: "Intelligens är det intelligenstest mäter".

Alldeles oavsett hur dessa egenheter definieras antas de vara rimligt normalfördelade, detta har man antagit efter att ha sett att andra (kroppsliga) egenskaper oftast beskriver en normalfördelning i populationen. Generell IK antas i David Wechslers anda utgöras av summan av prestationerna på ett antal stickprov av testuppgifter och antas vidare vara rimligt stabilt över tid och situation.

En form av tänkande som intelligenstest oftast missar är divergent tänkande, det tänkande i nya banor som är så viktigt för kreativitet och nyskapande och därigenom även en viktig komponent i begreppet intelligens. Divergent tänkande är till sin karaktär något nytt, överraskande och okänt, och hur ska man kunna mäta sådant på ett vetenskapligt sätt? Istället mäter man det man känner sig trygg med, det konvergenta, det som söker den enda riktiga lösningen på en uppgift.

Begreppet generell intelligens kan vara sensitivt, kan fånga upp att svårigheter föreligger, men är inte särskilt specifikt i den meningen att de anger nog exakt vari begränsningar består, alltså en ganska grov uppskattning. Tre exempel på testprofiler med den gemensamma IK 97 visades upp, men dessa skilde sig åt markant ifråga om hur jämna profilerna var, och i vad ojämnheterna bestod. Här har man förstås hjälp i Wechslerskalornas möjlighet att tolka de inbördes relationerna mellan deltestresultaten.

Ett annat exempel på hur samma generella IK kan te sig hos två personer visades i form av en jämförelse mellan Downs syndrom och Williams syndrom (elfin face syndrom). Personer med DS kan förenklat beskrivas som relativt starka på uppgifter med spatial innebörd och har en god förmåga att uppfatta helheter samt är socialt välfungerande om än med begränsad förmåga till delad uppmärksamhet. Personer med Williams syndrom är däremot starkare i språkligt hänseende, har stort ordförråd och är socialt sällskapliga om än med inslag av cocktailpartypräglad kommunikation. Den visuospatiala förmågan är däremot svagare och observation av detaljer dominerar framför helheter.

Även Ann-Charlotte nämnde att de neurologiska skillnaderna mellan olika orsaker till utvecklingsstörning i allmänhet är små medan den neurala organisationen skiljer sig åt. Svaren på retningarna är svagare, trösklarna för aktivering är högre och en generell tröghet präglar processerna.

Intelligenstestens validitet då?

Vad betyder således resultatet? Vilken teoretisk bas finns för en viss tolkning?

Faktoranalyser och ett faktortänkande är mer användbart. Att jämföra med speciella "grupprofiler" t ex för DS, för Williams syndrom, för autism etc kan underlätta.

Generellt kan annars sägas angående testens validitet:

Den samtidiga validiteten (hur testen förhåller sig till adaptiv förmåga och totalfunktion) får anses ganska god.

Den prediktiva validiteten (hur användbara testen är för planering av skola, sysselsättning etc på lite längre sikt), här anses intelligenstesten i allmänhet vara användbara som underlag för en grovplanering t ex skolplacering.

Begreppsvaliditeten (hur testen hjälper oss att förstå kognitiva processer) är mer begränsad.

Och utan en tillräckligt god reliabilitet är ju validiteten dessutom tveksam.

Ett råd är att vid testdelgivning mera tala i termer av konfidensintervall och i övrigt uppfostra omgivningen och beröva den dess övertro på siffror.

En kvalitativ analys är förstås ytterligt väsentlig!

Den faktoranalytiska traditionens anfader inom intelligensforskningen får sägas vara Spearman. Thurstone utvecklade denna senare i form av de sju intelligensfaktorerna språklig förståelse, språklig rörlighet, numerisk förmåga, spatial förmåga, minne perceptuell snabbhet och logisk förmåga. Utvecklingen ledde vidare till Cattels beskrivning i form av två generella former av intelligens, dels Fluid intelligence som antogs vara den ursprungliga och medfödda, dels Crystallized intelligence, intelligensen som den kommer till uttryck i ett senare sammanhang i livet.

J-E Gustafsson, forskare i Göteborg, betraktade Cattels Fluid intelligence som en överordnad intelligensfaktor, vad Spearman kallade G-faktor. Under denna kan man sedan tänka sig ett litet antal breda faktorer (språklig, spatial och snabbhet) och under denna nivå i hierarkin smalare faktorer i likhet med Thurstones.

WISC-resultat passar väl in i en hierarkisk modell för kognitiva funktioner. Kompletterade med lämpliga mått på den generella faktorn (G, Fluid intelligence) ges nya tolkningsmöjligheter av WISC-profiler. Och psykometriska mått kombinerade med kliniska observationer ökar förståelsen av underliggande kognitiva processer ytterligare.

Ett test som Ann-Charlotte menar också är användbart är Trail Making Test. Detta är ett sensitivt test, känsligt för kognitiva störningar, och vid faktoranalys har man funnit höga korrelationer med "G-faktorer". Ravens progressiva matriser är också det ett G-faktortest laddat med en hel del spatiala utmaningar för TP.

En faktoruppdelning beskriven av Howard Gardner ("multipla intelligenser") bör intressera oss. De olika formerna anges vara: 1 språket, 2 logisk-matematisk analys, 3 spatiala representationer, 4 musikaliskt tänkande, 5 kroppslig/kinestetisk intelligens, 6 förståelse för den egna personen och 7 förståelse för andra. Begreppet social intelligens (EQ) torde kunna beskrivas i form av de två sista i raden.

Ett samband finns vidare mellan intelligens och adaptivt beteende vilket väl inte förvånar oss. Forskningsresultaten är visserligen inte helt entydiga, men för individer med gravare former av utvecklingsstörning ser man påtagliga svårigheter i adaptivt hänseende. Vi behöver här mer nyanserad förståelse av de kognitiva funktionerna som är viktiga för adaptiv förmåga, ex vis tidsuppfattning, arbetsminne, prospektivt minne, planeringsförmåga, utförandeförmåga, tanke-känsla och mentaliseringsförmåga.

Utvecklingen av Theory of mind – TOM, kan sägas ske stegvis, där senare tillkomna nivåer adderas till tidigare. En förståelse av den andres emotion är då den grundläggande nivån, därefter tillkommer förståelse av den andres uppmärksamhet, avsikt samt sist föreställningar och tankar. Personer med en högfungerande autism saknar då det första steget, dvs förståelsen för den andres emotionella tillstånd och förståelsen blir därmed rent kognitiv. Vedermoderna bakom denna inlärning har ju bl a beskrivits av Gunilla Gerland.

Ann-Charlotte avslutade med några tankar kring etiska dilemman. Eftersom temat ändå är intelligensbegreppet tog hon upp de begränsningar våra mätambitioner dras med. Hur förhåller vi oss ex vis till alla de metodbegränsningar som vi lever med? Hur kopplar vi metoderna och begreppen till teorin? Den envist tillämpade IK70-gränsen måste man väl också ha en hälsosamt tveksam inställning till. Andra besvärande situationer vi ofta hamnar i är då vi måste hantera motsägelsefulla testresultat. Hur hantera sådana? Hur försäkras vi oss förresten om att utredningen vi gör, verkligen "gör gott" för den enskilde?

Konferensen avslutades med en **paneldiskussion** där samtliga föreläsare deltog i livligt meningsutbyte med konferensdeltagarna.

Bland frågeställningarna som kom upp var bl a frågan huruvida utvecklingsstörning kan förvärras något senare i livet. Göran Horneman menade då att man inte kan se det så om man har levt en tid utan någon skada och grundlagt en självbild utifrån detta. Snarare kan man då tala om en sjukdomsprocess som senare leder till en demensutveckling.

Ove Almkvist menade däremot att embryot till en ärftlig degenerativ sjukdom finns och denna leder till en demensutveckling. Alltså finns faktorer redan från början även om de inte blommat ut, man kan i den meningen alltså förvärva en utvecklingsstörning!

Hur definiera utvecklingsstörning i övrigt då? Barn från andra kulturer kan ju te sig utvecklingsstörda utan att vara det, och barn med så grava missbildningar i CNS att de fortsätter sitt liv med endast en halv hjärna kan göra det utan att uppfylla kriterierna för utvecklingsstörning (Göran).

IK70-gränsen föranledde även några replikskiften. I de länder där man använder sig av en IK-gräns är det just IK70 som tillämpas.

Detta förklaras antagligen utifrån att gränsen hamnar 2 sd under medelvärdet och omfattar en lagom stor del av populationen, 2 %. I England däremot tillämpas inga sådana kriterier, inte heller inom demensvården här i Sverige. Vad finns det för övrigt för bärighet i begreppet "en skola för alla"? Särskolan föreslås ju för övrigt finnas kvar som skolform enligt Carlbeckkommittén, psykologer förväntas antagligen fortsatt ha en roll i differentieringen av elever mellan skolformerna. Carlbeckkommittén uppges däremot inte definiera vad som är utvecklingsstörning.

Kognitiva och personlighetsmässiga svårigheter + stort behov av stöd bör kunna vara kriterier i lagstiftningen. Kanske behövs ändå av lagstiftnings- och administrativa skäl kriterier men att insatserna sedan styrs av en beskrivning av behoven?

Synpunkter kom även fram att det gamla begreppet utvecklingsstörning kanske bör utmönstras, och då inte bara ordet, för ordbyten har vi ju sett tidigare. Kanske ett tänkande mera grundat på etiologin?

Om vi helt skulle avskaffa testen rådde det delade meningar om i panelen. Testen ger stadga i bedömningarna var en ståndpunkt, och antagandet att vi skulle klara oss tillräckligt bra utan test enbart utifrån vår kliniska bedömningsförmåga var en annan.

Testens kulturberoende är väl de flesta överens om. Raven antogs vara kulturoberoende men alla sudaneser befanns vid en utprovning bli bedömda som utvecklingsstörda.

Efter de tre konferensdagarna har vi fått en hel del att fundera över och att diskutera framöver. Kanske är den största behållningen ändå möjligheten att få stanna upp och reflektera över de svåra frågor vi möter inom vårt spännande arbetsområde.

Marit Kihlman
Bo Kahnberg

Ps. Bilder från konferensen hittar du på medlemssidorna!

UTVÄRDERING AV KONFERENSEN

Svarsfrekvensen på utvärderingen var god: 85 svar som sammanställs nedan

Förhandsinformation: alla svarade bra-utmärkt, förutom fyra ok och en mindre bra.

Praktiska arrangemang: mycket superlativ om arrangemanget som helhet med miljö, mat

Föreläsningar: som helhet bra. Enstaka kommentarer om vilken föreläsare som man var mest resp minst nöjd med. Någon önskade mer kliniskt orienterade föreläsare. De flesta har dock svarat både bra och utmärkt. Mycket inspirerande föreläsare

Övriga kommentarer: Här har nämnts: mer tid till paneldiskussion, mer av föreläsarnas konklusion om begreppen och egen reflektion, mer svar och uppföljning av open-space frågorna.

Idéer till nästa konferens: Fortsätt på detta tema, nytt försök att "fånga intelligensen", anknytningsmönster och dess betydelse för utvecklingen, knyt ihop neuropsykologi-anknytningsteori ytterligare tex utifrån Damasio's tänkande, exempel på erfarenheter av metoder med tidiga interventioner typ Marte Meo, kognitiv stimulering, sårbara barn i förhållande till bedömning,

samverkan BVC och psykologers engagemang i samhället att skapa goda villkor ur barnperspektiv, fortsatt diskussionen om den svåra bedömning lindrig utvecklingsstörning, utvecklingsstörning och angränsande diagnoser, psykologers dilemma med konsekvenser av bedömningar, adaptiva kriterier vid bedömning av utvecklingsstörning, tonårsutveckling och identitet hos ungdomar med lindrig utvecklingsstörning, målgruppens isolering i samhället. Många av open-spacefrågorna kan utgöra teman för kommande konferensen.

Det var mycket roligt att läsa och sammanställa denna utvärdering. Mycket lovord har uttryckts om arrangemanget som helhet och det engagerande temat. Det finns även många bra idéer att arbeta vidare utifrån.

Skulle nu vara speciellt roligt om någon hör av sig till styrelsen och anmäler intresse att ingå i arbetsgrupp för ett speciellt tema.

Vi i arbetsgruppen från Dalarna tycker att det var mycket roligt att ordna denna konferens och ser fram emot att deltaga på annan ort i landet nästa gång. Visst är det roligt att träffa kollegor på olika orter och uppleva olika miljöer? Årets konferens visade att det var möjligt även om vissa arbetsgivare knorrar och drar in på utbildningsanslag. Kollegialt utbyte är en nödvändighet för utveckling av metoder som till slut gagnar vår målgrupp.

Hösten gick snabbt över till vinter. Tur att vi hann uppleva en höstkonferens när hösten är som vackrast.

Hälsningar Gunilla Svensson

Årsmötesprotokoll 2005-10-05

- §1 **Årsmötet öppnas**
Gunilla Svensson förklarar årsmötet öppnat
- §2 **Val av ordförande för årsmötet**
Marit Kihlman väljs till mötets ordförande
- §3 **Årsmötets behöriga utlysande**
Årsmötet befinns behörigt utlyst
- §4 **Godkännande av föredragningslista**
Föreslagen föredragningslista godkännes
- §5 **Val av sekreterare för årsmötet**
Lena Wallmark väljs till mötet sekreterare
- §6 **Val av två justeringsmän till dagens protokoll**
Margareta Schang och Brita Lindahl väljs till justeringsmän
- §7 **Verksamhetsberättelse för verksamhetsåret 2004-2005**
Föreningens ordförande Gunilla Svensson föredrar verksamhetsberättelsen. Verksamhetsberättelsen finns att läsa på föreningens hemsida.
- §8 **Ekonomisk redovisning**
Peter Collisöo berättar om föreningens ekonomiska läge. Den ekonomiska rapporten finns att läsa på föreningens hemsida. Föreningen har nu 248 medlemmar.. Ekonomin är god.
- §9 **Revisorernas berättelse**
Peter Collisöo läser ur revisorernas berättelse. Räkenskaperna anses utförda med god ordning. Ansvarsfrihet för styrelsen föreslås.
- §10 **Frågan om ansvarsfrihet för styrelsen**
Styrelsen beviljas ansvarsfrihet för verksamhetsperioden 2004-2005.
- §11 **Val av ordförande för perioden 2005-2006**
Mötet väljer enhälligt Gunilla Svensson till ytterligare en mandatperiod.

- §12 Val av övriga ledamöter för perioden 2005-2006**
Bo Kahnberg avgår från styrelsen. Omval till styrelsen: Peter Collsiö, Mattias Eriksson, Carina Åsling och Inga Lundblad Danielsson väljs till ytterligare en mandatperiod. Nyval till styrelsen: Kristina Nilsson väljs till ledamot i styrelsen.
- §13 Val av två revisorer för perioden 2005-2006**
Sittande revisorer Lars Banksjö och Kristina Canbäck väljs om till ytterligare en mandatperiod.
- §14 Val av revisorssuppleanter för perioden 2005-2006**
Iambe Liffner och Irene Nordström väljs till ännu en mandatperiod.
- §15 Val av valnämnd för perioden 2005-2006**
Karin Wallgren och Inger Claesson väljs till ännu en mandatperiod
- §16 Fastställande av årsavgiften för perioden 2005-2006**
Styrelsen föreslår att nuvarande avgift , 200:-/år för aktiva och 100:-/år för pensionärer , förlängs. Mötet beslutar att behålla nuvarande avgifter.
- §17 POMS-bladet**
Redaktör Bo Kahnberg lämnar sin post som redaktör. Inga förslag på ny redaktör.
- Åsikt framkommer om att POMS hemsida kan vara svår att hitta. Mattias informerar om att hemsidan har över 1000 besökare per månad och att alla ord som finns på sidan är s.k. sökbara.
 - Även åsikt om vårt namn "handikappsykologer". Förslag att vi istället ska heta "habiliteringspsykologer". Kort diskussion om detta. Föreningens namn har diskuterats i flera olika sammanhang. Risk för förvirring då liknande namn används i olika sammanhang (t.ex. specialistordningen). Styrelsen välkomnar åsikter och förslag i frågan för fortsatta diskussioner.
 - Frågan även om POMS-bladet ska bestå eller läggas ner. Alternativet skulle vara endast hemsida, och ev. även en mail-lista för medlemmar. Mötet beslutar att styrelsen får arbeta vidare i frågan om POMS-bladet vara eller inte vara.
- Gunilla Svensson avtackar Bo för hans arbete i styrelsen och hans stora insats för POMS-bladet.
- §18 Motioner**
Inga motioner anmälda
- §19 Propositioner**
Inga propositioner anmälda
- §20 SHPF's fortsatta konferensverksamhet**
Gunilla Svensson påtalar att det i nuläget ej finns ny ort föreslagen för kommande konferens. Denna fråga tas upp i storforum med konferensens samtliga deltagare närvarande.
Förslag på nytt tema (av Kristina Nilsson): Hur påverkar måttlig och grav US den tidiga anknytningen. Övriga idéer hoppas styrelsen fånga in i utvärdering av pågående konferens.
Åsikt framkommer att föreningen bär ett stort ansvar att följa upp och vidareutveckla området för årets konferens: "Den svårfångade intelligensen". Intresset för temat har varit mycket stort och tarvar en fortsättning! Olika former ses som möjliga: endags-/flerdagskonferenser, seminarier, arbetsgrupper (med Internetkontakt) mm.
Styrelsen arbetar vidare på uppslag för konferenser.

- §21 Anmälningssärenden**
Inga anmälningssärenden finnes.
- §22 Övriga ärenden**
Inga övriga ärenden anmälda.
- §23 Årsmötet avslutas**
Mötesordförande tackar styrelsen för det gångna året och deras arbete.

Mötesordförande:
Marit Kihlman

Justeras av:
Margareta Schang Brita Lindahl

Vid protokollet:
Lena Wallmark